

له بوارى پهروهده و فيرکردندا

له بواری په روږده و فیرکردندا

له روانگه ی گرینگی بواری په روږده و فیرکردن بۆ پیگه یانندی نه وه کانی دواړوژ و بهرزکردنه وه ی ناستی زانستی و هوشیاری گه له که مان و مسوگه رکردنی پاشه روژتیکی رووناک بۆ نه زمونه دیوکراتیبه که ی، حکومتی هه ریم بایه ختیکی زوری بهم بواره داوه و پیداو یستیبه کانی بۆ دابین کردوه. چالاکیه کانی حکومتی هه ریمی کوردستان له بواری په روږده و فیرکردندا له م چند خاله ی خواره وه بهرجه سته ده بی:

یه که م- کونفرانسه په روږده ییبه کان:

بۆ بهر وه پیش بردنی بواری په روږده و فیرکردن له کوردستان و دۆزینه وه ی پیگه چاره ی گونجاو بۆ گبرو گرفته کانی بهر ده م نه م پرۆسه یه، له سالانی (۲۰۰۰ - ۲۰۰۱) دا دوو کونفرانسی په روږده ییبه فراوان له ژیر چاودیری و سه رپه رشتی بهر پیز سه روکی حکومتی هه ریم کاک نیچیرقان بارزانی له هه ولیری پایته ختدا نه نجام دران. کونفرانسی یه که میان سالی ۲۰۰۰ له سه ر بودجه ی حکومتی هه ریم نه نجام درا و زیاتر له ۳۰۰ شارهزا و پسپوری په روږده ییبه به شداریان تیا دا کرد. کونفرانسی دوو ه میش سالی ۲۰۰۱ له سه ر بودجه ی بهرنامه ی ۹۸۶ و به هاوکاری هه ردوو ریک خراوی یونسکو و یونیسف سازکرا و زیاتر له ۳۵۰ شارهزا و پسپوری بواری په روږده و فیرکردن به شداریان تیا دا کرد.

له کونفرانسه کاند ا بواره جیا جیا کانی رهوتی په روږده و فیرکردن له کوردستان بهوردی تاوتوی کران و خاله ئیجاییبه کان ده ستنیشان کران و بهرنامه یه کی ریکوپیک بۆ چاره سه رکردنی گرفت و کۆسپه کان دارپژرا. ههروه ها گه لیک بابه تی گرینگ تیشکیان خرایه سه ر وه ک:

په ره پیدانی پروگرامه کانی خویندنی سه ره تایه و ناوه ندی و دواناوه ندی، خویندنی ئیلزای و نه هیشتنی نه خویندنه واری، بابه تی سه ره په رشتیاری پسپوری و په روږده ییبه، ریک خستنی بواری دارایی، نه زمونه کان، چاپه مه نی، فیرکردنی پیشه یی، باخچه ی ساوایان، خویندنی تورکمانی و سربانی، بیناسازی، مه شق و راهیتان و چهن دین بابه تی دیکه.

له کۆتاییشدا چهن دین بریار و پاسپارده ی گرینگ ده رکرا ن که په نگدانه وه ی ئیجایی کاریگه ریان ده بی له سه ر بهرودانی زیاتر به پرۆسه ی په روږده و فیرکردن له کوردستاندا.

دووهم: پرۆزه کانی بیناسازی و ئاواکردنه وه:-

له سالی خویندنی ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ دا نه م پرۆزانه ی خواره وه نه نجام دراون:

۱- ۱۶۱ قوتابخانه ی سه ره تایه له پاریزگه ی هه ولیر و ۱۱۹ قوتابخانه ی سه ره تایه و ۵ قوتابخانه ی ناوه ندی و دواناوه ندی له پاریزگه ی دهوک کراونه ته وه، که کۆی گشتی ده کاته ۲۸۵ قوتابخانه.

۲- هه ر له سالی خویندنی ۲۰۰۱ دا ۲۶ قوتابخانه ی ۱۲ پۆلی و ۱ قوتابخانه ی ۹ پۆلی و ۳۶ قوتابخانه ی ۶ پۆلی له هه ردوو پاریزگه ی هه ولیر و دهوک دروست کراون.

۳- کردنه وه ی ۳ په یمانگه ی پیگه یانندی مامۆستایان له قهزاکانی زاخۆ، سۆران و میترگه سور.

- ۴- کردنهوهی کۆلیجی مامۆستایان له هەردوو زانکۆی سەڵاحەدین و دەهۆک لەسەر پێشبینی وەزارەتی پەرەدە.
- ۵- دروستکردنی دوو بالەخانە بۆ ئامادەیی بازرگانی، یەکتیکیان لە شاری دەهۆک و ئەوهی تریان لە قەزای زاخۆ که له قۆناغی دواییدان.
- ۶- دروستکردنی بالەخانەیهک بۆ پەیمانگەیی هۆتیل و گەشتوگوزار له پارێزگەیی دەهۆک.
- ۷- دروستکردنی دوو بالەخانە بۆ پەرەدەیی قەزای زاخۆ و قەزای ئاکری.
- ۸- دروستکردنی بالەخانەیهک بۆ سەرپەرشتیاری پەسپۆری و پەرەدەیی که ۸۲٪ی تەواو بووه له پارێزگەیی هەولێر.
- ۹- دروستکردنی بالەخانەیهک بۆ سەرپەرشتیاری پەسپۆری و پەرەدەیی «که تەواو بووه» له پارێزگەیی دەهۆک.
- ۱۰- دروستکردنی دوو باخچەیی ساوایان له پارێزگەیی دەهۆک.
- ۱۱- دروستکردنی ۲۸ خانوو بۆ مامۆستایان و ۱ خانوو بۆ پاسەوانان له هەردوو پارێزگەدا.
- ۱۲- جگه له مانەش ۸۶ قوتابخانە له پارێزگەیی هەولێر و دەهۆک و ۲ باخچەیی ساوایانیش له پارێزگەیی هەولێر ئاواکراوەتەوه.

سێیهم- کردنهوهی خولی جۆراوجۆر بۆ مامۆستایان و یارمهتیدان:

- بۆ بەرزکردنهوهی ئاستی زانستی مامۆستایان و شارەزابوونی زیاتریان لەسەر شێوازهکانی نوێی پەرەدە و فێرکردن چەندین خولی مەشق و راپهێنان بۆ مامۆستایانی سەرەتایی و ناوەندی کراوەتەوه وەک:
- ۱- کردنهوهی خولی زانستی و خولی کارگێری و وانهوتنهوه بۆ مامۆستایانی ناوەندی و دواناوەندی که ۲,۴۸۸ مامۆستا له هەردوو پارێزگەیی هەولێر و دەهۆک بەشدارییان تیا دا کردوو.
- ۲- کردنهوهی خولی زانستی و شێوازی وانهوتنهوه بۆ مامۆستایانی قۆناغی خوێندنی سەرەتایی، که ۴,۵۳۳ مامۆستا له هەردوو پارێزگەیی هەولێر و دەهۆک بەشدارییان له خولانه دا کردوو.
- ۳- کردنهوهی خولی سەرکردەیی پەرەدەیی بۆ ۵۰ مامۆستا له هەردوو پارێزگەیی هەولێر و دەهۆک.
- ۴- کردنهوهی خولی کۆمپیوتەر بۆ مامۆستایان و فەرمانبەران و وەزارەتی پەرەدە.
- حکومەتی هەریمی کوردستان بۆ یارمهتیدانی مامۆستایان و باشتەر کردنی بژیوی ژبانیان له پرووی ئابوورییهوه زۆر چالاکیی ئەنجام داوه وەک:
- ۵- گواستنهوهی مامۆستایانی دەورووبەری شارەکان بە شێوهیهکی رۆژانه و رێکۆپیتیک بۆ قوتابخانەکانیان و گەراندنهوهیان بۆ ناو شار.
- ۶- ۴۱ مامۆستای بەتەمەنی پیاو و ۵۲ مامۆستای بەتەمەنی ئافەرت له وانهوتنهوه بهخشاوان بۆ ئەوهی که مووچەیی مانگانەیان لێ بپرێت.
- ۷- بەشهوانەیی مامۆستایانی ئافەرت کهم کراوەتەوه بۆ ۳۷ وانه و بەشهوانەیی مامۆستای پیاوی بەتەمەن کهم کراوەتەوه بۆ ۳۲ وانه.

چوارهم- چاپکردنی کتیب:

هه‌رچه‌نده که چاپخانه‌ی په‌روه‌ده له پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر به‌شی هه‌ردوو پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر و دهۆک ناکات و ته‌نیا ۵۰٪ ی پیتداویستییه‌کانی پێ چاره‌سه‌رده‌کری، له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان به‌رده‌وامه له‌سه‌ر چاپکردن و دا‌بینکردنی کتیب بۆ قوناعه‌ جۆراوجۆره‌کانی خۆیندن و، هه‌ر له‌ فه‌یزی ۸ ی بریاری ۹۸۶ وه له‌ هه‌ولتێ به‌رده‌وامدا‌یه بۆ ئەوه‌ی چاپخانه‌یه‌کی تری له‌م جۆره له‌ پارتیزگه‌ی دهۆک دا‌به‌زیت، بۆ ئەوه‌ی هه‌ردوو چاپخانه‌شان به‌شانی یه‌کتر ته‌واوی پیتداویستییه‌کان له‌م رووه‌وه چاره‌سه‌ر و مسۆگه‌ر بکه‌ن.

هه‌ر له‌ سالی ۲۰۰۱ د ۲،۶۷۱،۰۷۹ دانه کتیبی جۆراوجۆری خۆیندن بۆ هه‌ردوو پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر و دهۆک چاپ کراون.

پینجه‌م- یارمه‌تیدانی قوتابیان:

۱- حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان به‌هاوکاری له‌گه‌ڵ هه‌ردوو ریکخراوی یونیسف و یونسکو به‌شه‌ قرتاسیه‌ی پیتوستی به‌سه‌ر قوتابیانی قوناعی سه‌ره‌تایی و ناوه‌ندی و دواناوه‌ندیدا دا‌به‌ش کردوه. له‌م رووه‌وه ۳۵۸،۷۶۴ قوتابی قوناعی سه‌ره‌تایی و ۱۰۴،۸۸۰ قوتابی قوناعی ناوه‌ندی و دواناوه‌ندی له‌ هه‌ردوو پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر و دهۆک به‌شه‌ قرتاسیه‌یان به‌سه‌ردا دا‌به‌ش کراوه.

۲- بۆ ئەوه‌ی ئەو قوتابیانه‌ی که قوناعی سه‌ره‌تاییان ته‌واو کردوه و گونده‌کانیان قوتابخانه‌ی ناوه‌ندی و دواناوه‌ندیان تیا‌دا نییه‌ بتوانن درتیه‌ به‌خۆیندن بدن، وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده به‌هاوکاری له‌گه‌ڵ ریکخراوی یونسکو پرۆژه‌ی گواستنه‌وه‌ی قوتابیانی جیبه‌جی کردوه. له‌م رووه‌وه ۱۴،۲۵۴ قوتابی له‌ هه‌ردوو پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر و دهۆک سوودیان له‌م پرۆژه‌یه‌ وه‌رگرتوه و له‌م رتیه‌یه‌وه درتیه‌یان به‌خۆیندن دا‌وه.

۳- کردنه‌وه‌ی چه‌ندین خولی به‌هتیز کردن بۆ پۆله‌کانی سیتییه‌می ناوه‌ندی و شه‌شه‌می دواناوه‌ندی.

۴- کردنه‌وه‌ی دوو قوتابخانه‌ی نمونه‌یی له‌ هه‌ردوو پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر و دهۆک که هه‌موو پیتداویستییه‌کانی نوێی خۆیندیان بۆ دا‌بین کراوه، وه‌ک تاقیگه‌ی کۆمپیوتەر و تاقیگه‌ی دنگ.

شه‌شم- دا‌به‌شکردنی که‌لوپه‌ل:

له‌ رووی دا‌بین کردنی که‌لوپه‌ل بۆ قوتابخانه‌کان و ده‌زگا په‌روه‌ده‌یییه‌کان له‌ سالی ۲۰۰۱ د ئەم چالاکیانه‌ی خواره‌وه ئە‌نجام دراون:

۱- دا‌به‌شکردنی که‌لوپه‌لی پیتوست به‌سه‌ر قوتابخانه‌کاندا.

۲- دا‌به‌شکردنی ۶۰ کۆمپیوتەر به‌سه‌ر ده‌زگا په‌روه‌ده‌یییه‌کاندا.

۳- دا‌مه‌زاندنی بنکه‌یه‌کی کۆمپیوتەر له‌ دیوانی وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده که ۱۵ کۆمپیوتەر و ۳ پرینته‌ری تیا‌دا‌یه.

۴- دا‌مه‌زاندنی بنکه‌یه‌کی کۆمپیوتەر له‌ به‌رتیه‌به‌رایه‌تی په‌روه‌ده‌ی میترگه‌سور که ۶ کۆمپیوته‌ری تیا‌دا‌یه.

۵- دا‌به‌شکردنی ۸۰ کۆمپیوتەر به‌سه‌ر قوتابخانه‌ و په‌یمانگه‌ جۆراوجۆره‌کانی هه‌ردوو پارتیزگه‌ی هه‌ولتیر و دهۆک.

۶- دروستکردنی ۱۱۰،۶۷۵ په‌حله‌ بۆ قوتابیانی هه‌ردوو پارتیزگه‌.

حەفتەم- نەهیشتنی نەخویندەواری:

له بواری نەهیشتنی نەخویندەواری و پەیره و کردنی خویندنی ئیلامیدا چەندین کار و چالاکی گرینگ ئەنجام دراون وەک:

- ۱- پرۆژەی دیاکۆنیای سویدی بۆ فیتکردنی ۱۰,۰۰۰ کەس له هەردوو پارێزگەی هەولێر و دهۆک کە به هاوئاھەنگی تەواو لە گەڵ وەزارەتی پەرورەدە قۆناغی یەكەمی ئەو پرۆژەییە (قۆناغی بنچینەیی) له ۲۰۰۱/۱/۱۵ و قۆناغی دووھەمیش (قۆناغی تەواو بوون) له ۲۰۰۱/۸/۱۵ بەسەرکەوتویی تەواو بوون.
- ۲- پرۆژەی ئەنجوومەنی وەزیران بۆ فیتکردنی ۱۳,۰۰۰ کەس له هەردوو پارێزگە، کە قۆناغی یەكەمی له ۲۰۰۱/۲/۱۵ دەستی پێ کرد و له ۲۰۰۱/۸/۱۵ تەواو بوو، قۆناغی دووھەمی پرۆژەكەش له ۲۰۰۱/۹/۱ دەستی پێ کردووە و هیشتا بەردەوامە.
- ۳- پرۆژەی یونیسێف بۆ فیتکردنی ۲۰,۰۰۰ کەس له هەردوو پارێزگە کە له ۲۰۰۱/۱۲/۲۰ دەستی پێ کردووە.

خشتهی ژماره (۱)

چالاکییه کانی وهزارهتی پهروهده له ژیر بریاری ۹۸۶ بو سالی ۲۰۰۱					
کۆی گشتی پاره که	دهۆک		ههولیر		ناوی پروژه
	پاره به \$	ژماره	پاره به \$	ژماره	
ریکخراوی یونسکو					
۳۵۹,۳۶۷	۱۰۳,۸۰۴	۱,۶۷۱	۲۵۵,۵۶۳	۱,۷۵۹	خولی مهشق و راهینان بو ماموستایان
۵۶,۳۵۳	۵۶,۱۷۶	۱۷۷	۲۱,۹۱۹	۱۳۹	خولی کۆمپیوتەر بو فه رمانبه ران
۲۸,۵۰۲	۲۵,۷۶۴	۲,۷۳۸	۴۱,۴۸۰	۲,۲۱۹	خولی به هیزکردنی قوتابیان
۷۳۰,۳۳۶	۳۵۴,۲۶۰	۶,۹۵۴	۳۷۶,۰۷۶	۷,۳۰۰	گواستنه وهی قوتابیان
۱,۱۷۴,۵۵۸	۵۴۰,۰۰۴		۶۳۴,۵۵۴		کۆی
ریکخراوی یونیسف					
۴۷۹,۲۵۷	۲۴۷,۰۱۲	۵	۲۳۲,۲۴۵	۵	دروستکردنی قوتابخانه
۲,۷۱۸,۳۳۷	۱,۰۱۳,۱۳۱	۲۳	۱,۷۰۵,۲۰۶	۴۳	ئاواکرده وهی قوتابخانه
۱۲۷,۲۸۱	۴۰,۷۵۱	۱۷,۴۱۰	۸۶,۵۳۰	۴۳,۲۶۵	دروستکردنی ره حلهی قوتابخانه کان
۳۰۸,۱۳۲	۱۱۳,۷۷۸	۲,۲۲۹	۱۹۴,۳۵۴	۴,۸۹۶	خولی ماموستایان
۹,۳۸۹	.	.	۹,۳۸۹	۱,۳۰۰,۰۰۰	چاپکردنی کتیب
۷,۶۶۸	.	.	۷,۶۶۸	۷۸	خولی کۆمپیوتەر بو فه رمانبه ران
۳,۱۵۵,۴۷۱	۱,۱۶۷,۶۶۰		۱,۹۸۷,۸۱۱		کۆی
ریکخراوی هاییتات					
۳,۸۳۴,۴۰۷	۳,۰۹۷,۰۲۱	۲۱	۷۳۷,۳۸۶	۵	دروستکردنی قوتابخانهی ۱۲- پۆلی
۱,۳۲۴,۷۰۴	۱,۱۰۳,۹۲۰	۲۰	۲۲۰,۷۸۴	۴	دروستکردنی قوتابخانهی ۶- پۆلی
۱۶۵,۷۳۳	۲۵,۴۹۷	۲	۱۴۰,۲۳۶	۱۱	دروستکردنی خانووی ماموستایان
۴۷۹,۳۸۹	۱۶۹,۱۹۶	۶	۳۱۰,۱۹۳	۱۱	ئاواکرده وهی قوتابخانه
۵,۸۰۴,۲۳۴	۴,۳۹۵,۶۳۵		۱,۴۰۸,۵۹۹		کۆی
۱۰,۱۳۴,۲۶۳	۶,۱۰۳,۲۹۸,۸۳۶		۴,۰۳۰,۹۶۴		کۆی گشتی

خشتهی ژماره (۲)

خشتهی ژماره‌ی خوله‌کان له سالانی ۱۹۹۹ ههتا ۲۰۰۲ بۆ مامۆستایانی پارێزگه‌ی ههولێر و دهۆک

پارێزگه‌ی ههولێر					
خوله‌کانی مامۆستایانی پسیپۆر			خوله‌کانی مامۆستایانی سه‌ره‌تایی		
ژماره‌ی به‌شداربووان	ژماره‌ی خوله‌کان	ساله‌کان	ژماره‌ی به‌شداربووان	ژماره‌ی خوله‌کان	ساله‌کان
-	-	۱۹۹۹	۴۹۹	۱۵	۱۹۹۹
۵۶۱	۱۸	۲۰۰۰	۴۶۹	۱۳	۲۰۰۰
۱,۲۱۱	۴۳	۲۰۰۱	۲,۳۵۶	۵۱	۲۰۰۱
۱,۷۷۲	۶۱	کۆ	۳,۳۲۴	۷۹	کۆ
پارێزگه‌ی دهۆک					
خوله‌کانی مامۆستایانی پسیپۆر			خوله‌کانی مامۆستایانی سه‌ره‌تایی		
ژماره‌ی به‌شداربووان	ژماره‌ی خوله‌کان	ساله‌کان	ژماره‌ی به‌شداربووان	ژماره‌ی خوله‌کان	ساله‌کان
۵۰۰	۲۰	۱۹۹۹	۲,۶۸۸	۶۴	۱۹۹۹
۸۶۷	۵	۲۰۰۰	۲,۱۷۸	۱۲	۲۰۰۰
۱,۲۷۷	۱۴	۲۰۰۱	۲,۱۷۷	۱۲	۲۰۰۱
۲,۶۴۴	۳۹	کۆ	۷,۰۴۳	۸۸	کۆ